

Naturvärdesinventering av Grimsås mosse 2011

2012-03-01

Datum: 2012-03-01

Beställare: Neova AB genom, Enbio AB - Kristian Eriksson

Projektledare: Jakob Sörensen, Calluna AB (jakob.sorensen@calluna.se)

Naturinventeringar: Jakob Sörensen, Calluna AB (jakob.sorensen@calluna.se)

Foto: Jakob Sörensen om inget annat står (Calluna AB)

Kartor: Christoph Kircher, Calluna AB (christoph.kircher@calluna.se)

Karttillstånd: Enbio AB

Interngranskning: Anna Sandström (anna.sandstrom@calluna.se)

Konsultens interna projektnamn: JSN0002 Grimsås mosse NVI 2011

Sammanfattning

Denna inventering omfattar den norra delen av Grimsås mosse, från järnvägsspåret i söder och ca 1,2 km norrut till gården Kalvabacken samt södra delen av Vättnesmossen. Främst den södra delen av mossen bär tydliga spår av torvtäkt, där det förekommer ett stort antal diken i öst-västlig riktning över mossen, samt i kanterna i olika väderriktningar. I den sydvästra delen av inventeringsområdet finns ett stort antal gamla torvschakt som numera är vattenfyllda. Brytning av torv pågick under första halvan av 1900-talet därefter har mossen lämnats utan åtgärder.

Vid ett inventeringstillfälle i slutet på oktober 2011 klassades sex områdesobjekt varav alla fick bedömningen klass 3 "naturvärde". Klass 3 är det sista steget i den 3-stegsmetod som har används, där även klass 2 "högt naturvärde" och klass 1 "mycket högt naturvärde" förekommer. De klassade områdenas naturvärden är främst knutna till äldre trädskikt, död ved, vattenmiljö samt fuktiga områden och samtliga förekommer i ytterzonen av inventeringsområdet. Områdena är vidare känsliga mot avverkning, förändrad hydrologi, körning med tunga maskiner, lagring av torv samt kemikalieläckage. Vidare noterades ett område samt fyra punkter under kategorin "särskild hänsyn" vilket innebär att områdets naturvärde är för lågt för att klassas, men hänsyn bör tas.

För att anlägga torvtäkt utan att naturvärden förloras i området bör rekommendationer efterföljas eller hänsyn tas först och främst i områden som har klassats till klass 3 "naturvärde". Främst rekommenderas det att samtliga klassade områden lämnas för fri utveckling, vilket gör att dagens och framtida naturvärden bevaras och utvecklas. Kan denna rekommendation inte efterföljas bör hänsyn tas genom att undvika avverkning och annan påverkan som de identifierade områdena är känsliga mot. Detta igen för att kunna bevara dagens naturvärden och ansvara för att dessa i framtiden kommer finnas och till och med öka.

Vid inventeringen gjordes ingen regelrätt fågelinventering, t.ex. linjetaxering, sträckfågelräkning eller spaning efter fåglar från utsiktspunkt, dock observerades tjäder och sångsvan. Därför har information om fågellivet tagits fram med hjälp av bland annat Artportalen.

Ett antal intressanta fågelfynd har inrapporterats på Artportalen och i trakten kring Grimsås mosse finns fler rapporter om en lång rad fågelarter. Bland annat har fågelarter med ett skyddsvärde i skogs- och våtmarksmiljöer observerats i trakterna runt mossen och storspov har observerats på mossen. En mindre studie av tidigare känd kunskap har gjorts. Utifrån detta, och noteringar av miljön, finns möjligen förutsättningar för ytterligare någon eller några arter.

Innehåll

Sammanfattning	4
Innehåll	5
1. Inledning och bakgrund	8
2. Metodik	8
3. Beskrivning av inventeringsområdet	9
3.1 <i>De omgivande miljöerna</i>	9
3.2 <i>Grimsås mosse</i>	9
3.3 <i>Skogsmark i anslutning till mossen</i>	10
4. Resultat	11
4.1 <i>Naturmiljökatalog</i>	11
4.2 <i>Fåglar</i>	20
5. Slutsatser	26
6. Referenser	27
Bilaga 1 Metod NVI	29
Bilaga 2 Översiktskarta	31

1. Inledning och bakgrund

Calluna AB har under hösten 2011 på uppdrag av Neova utfört en naturvärdesbedömning av Grimsås mosse i Tranemo kommun. Inventeringen är ett av underlagen inför tillståndsansökan för återupptagen torvtäkt på Grimsås mosse.

Själva det ungefär 150 ha stora inventeringsområdet omfattar norra delen av Grimsås mosse som genomskärs av en järnväg i söder, se (Figur 1).

Figur 1 Inventeringsområde vid Grimsås mosse. Inventeringsgränsen är den svartmarkerade linjen.

Karttillstånd: Enbio AB

2. Metodik

Naturvärdesinventering (NVI) tidigare kallad allmänekologisk inventering (AEI) har använts för att identifiera värdefull natur i området. Denna metod är mer utförligt beskriven i bilaga 1.

Vid fältbesöket avgränsas objekten, de beskrivs och får en preliminär naturvärdesklass. Objekt som bedöms ha högre naturvärden inventeras noggrannare. Detta kompletteras med att eftersöka värdekomponenter som bidrar till artrikedom och variation i ett område. Exempel på värdekomponenter är källflöden, döda och döende träd, vattensamlingar eller grova träd. Förekomst av signalarter (i skog), indikatorarter (i äng och bete) samt rödlistade arter och andra värdearter noteras och vägs in i naturvärdesbedömningen och klassningen.

Även tidigare kända fynd av arter tas med i värderingen. Källor som används är bl.a. Skogsstyrelsens inventeringar, Jordbruksverkets äng- och betesinventering och Artportalen.

Naturvärdena i objektet beskrivs i text och naturvärdesbedömningen görs utifrån insamlad data vid fältbesöket. Motivet till naturvärdesklassningen redovisas sedan i objektsbeskrivningen.

Landskapsekologiska funktioner beaktas och vägs in i naturvärdet när det kan påvisas. Ligger området i en identifierad värdefull omgivning med flera objekt med samma naturtyp inom ett begränsat område ökar naturvärdet på området.

Objektet ges en detaljerad beskrivning i text och eventuella ingående delområden redovisas. Områdets övergripande karaktär, trädskikt, buskskikt och fältskikt beskrivs. Artsammansättning, vegetationstyper och speciella arter samt speciella strukturer lyfts fram. Landskapsekologiska samband, kontinuitetsaspekter, graden av negativ påverkan på området, geologiska och hydrologiska faktorer beskrivs också.

Klassningen är indelad i en 3-stegsmodell på följande vis; Klass 1, "mycket högt naturvärde", Klass 2 "högt naturvärde" och Klass 3 "naturvärde".

3. Beskrivning av inventeringsområdet

3.1 De omgivande miljöerna

Grimsås mosse som ligger strax väster om samhället Grimsås och i en trakt där det finns gott om mossar, sumpskogar och andra våta miljöer. Vidare förekommer ett antal nyckelbiotoper och områden med formellt skydd i mossens närhet. Det värdefullaste området är Moghult naturreservat som ligger cirka 2 km väster om mossen. Reservatet domineras av gammal skog som på sina ställen ligger som en ö omgiven av kärr- och mossmarker. På annat håll förekommer utpräglad sumpskog. (Länsstyrelsen 2011) Cirka 1,5 km söder om mossen förekommer närmaste nyckelbiotop, en 2,2 ha stor betad hagmark (Skogsstyrelsen 2011). I övrigt domineras trakten av produktionsskog med främst barrskog.

3.2 Grimsås mosse

Själva mosseplanet är till största delen beväxt med ett glest trädskikt av tall främst i de södra trefjärdedelar av inventeringsområdet. I den norra delen förekommer det en mer öppen yta med spridda förekomster av tall. Mossen tillhör klass 4 i våtmarksinventeringen, vilket tilldelas starkt påverkade objekt (Gunnarsson, U. et al. 2009, GIS material 2011).

På mossens västra del förekommer det några mindre fastmarksholmar som har varit trädbeväxta över längre tid och opåverkade. I områdets sydvästra del förekommer öppna vattenytor efter tidigare torvverksamhet. Efter denna verksamhet är även mosseplanet genomskuret av flera diken av olika dimensioner. Vissa diken håller på att växa igen och andra främst ut med kanterna av inventeringsområdet erhåller rinnande vatten som på sina håll har skapat ett mer naturligt flöde. Grimsås mosse

avvattnar mot syd till både södra delen av mossen på andra sidan järnvägen samt mot Fiåsabäcken i sydost.

Busk- fält- och bottenskiktet på mossen är relativt homogent där tuvull och vitmossor dominerar över stora områden. Buskskiktet domineras av pors och mindre tallar samt ung gran och björk utmed inventeringsgränsen. Andra vanliga arter är ljung, rosling, hjortron, kråkbär, tranbär och olika starrarter. Längs med de gamla diken är marken något rikare och här är inslaget av starrarter större och här förekommer myrlilja på sina håll. På stora delar av mossen förekommer tydliga spår efter tidigare torvtäkt, med bland annat diken och torvschakt.

Bilden visar en öppen yta i den norra delen av Grimsås mosse

3.3 Skogsmark i anslutning till mossen

I anslutning till Grimsås mosse mot söder skär järnvägen igenom mossen och på andra sidan mot söder förekommer den södra delen av Grimsås mosse, vilken inte har inventerats. Nästan parallellt med järnvägen inom inventeringsområdet går en mindre ledningsgata. I övrigt förekommer mestadels skogsproduktion nära mossen främst mot väst, nordväst och nordost. Mot ost och sydost finns i mossens närhet fotbollsplaner och Nexans verksamhet. I norr börjar Vättnesmossen och enstaka gårdar förekommer, bland annat Kalvabacken med tillhörande åkrar och betesmarker.

På mossens norra område går en stig från Kalvabacken och väster ut. Denna används idag troligen endast vid jakttillfällen, men har troligen tidigare varit vägen till Baggö. Vid Baggö har det registrerats en kulturhistorisk lämning i form av en torplämning med tillhörande källare och ett antal stenrösen. En annan torplämning ligger strax öster om mossen (Riksantikvarieämbetet 2011).

4. Resultat

Vid inventeringen i slutet på oktober 2011 naturvärdesklassades sex stycken objekt i området varav alla fick bedömningen klass 3 "naturvärde". Klass 3 är det sista steget i den 3-stegsmetoden som har används, där även klass 2 "högt naturvärde och klass 1 "mycket högt naturvärde" förekommer. De klassade områdena tillsammans med punktobjekten och "särskilda hänsyn" finns utmärkta på översiktskartan i bilaga 2. De områdena består av 5 naturtyper: barrsumpskog (2 områden), barrskog, lövsumpskog, triviallövskog och vattendrag.

De klassade områdenas naturvärden är främst knutna till äldre trädskikt, död ved, vattenmiljö samt fuktiga områden och förekommer samtliga i ytterzonen av inventeringsområdet. Områdena är känsliga mot avverkning, förändrad hydrologi, körning med tunga maskiner, lagring av torv och parkering av maskiner samt kemikalieläckage.

Vidare noterades 4 punktobjekt och ett område där särskild hänsyn bör tas eller annan observation har noterats. Dessa objekt består av ett större öppet vatten, ett småvatten samt observation av fågelägg, tjäder och sångsvan.

För att anlägga torvtäkt utan att naturvärden förloras i området bör rekommendationer efterföljas eller hänsyn tas först och främst i områden som har klassats till naturvärde. Främst rekommenderas det att samtliga klassade områden lämnas för fri utveckling vilket gör att dagens samt framtida naturvärden bevaras och utvecklas. Kan denna rekommendation inte efterföljas bör hänsyn tas genom att undvika avverkning och annan påverkan som områdena är känsliga mot. Känslighetsbedömningen och rekommenderat hänsynstagande finns i följande naturmiljökatalog.

4.1 Naturmiljökatalog

Läsanvisning

Klassning av områdena har skett enligt en tregradig skala: Klass 1 (mycket högt naturvärde, motsvarar riksintresse eller regionalt intresse för naturvärden), klass 2 (högt naturvärde, motsvarar kommunalt intresse) och klass 3 (naturvärde, motsvarar lokalt intresse). Dessutom har en kategori som kallas "Särskild hänsyn" lagts till. Inom denna kategori saknas större naturvärden men områdena har ändå ett visst intresse och hänsyn bör tas vid exploatering.

Rubriken "Naturvärde" beskriver de värden som finns i området och även de eventuella tidigare kända naturvärden i området.

Under rubriken "Beskrivning" redogörs det för områdets natur, både värdefull sådan och strukturer av mer alldaglig karaktär.

Rubriken "Känslighetsbedömning" redogör för faktorer som kan påverka området negativt, t.ex. om en känslig art förekommer i området ställer särskilda krav.

Rubriken "Hänsyn" beskriver företeelser som bör undvikas detta för att områdena inte ska påverkas negativt.

Eftersom katalogen är indelad i en områdes- och punktkatalog så är områdes- och punktnumret varierande och inte i följd. Däremot förekommer en samlad tabell nedan med områden och punkter i följd.

Objektnummer	Objekttyp	Naturtyp/observation	Klass
1	Område	Vattendrag	3
2	Område	Barrsumpskog	3
3	Punkt	Små vatten	Särskild hänsyn
4	Punkt	Tjäder	Särskild hänsyn
5	Område	Lövsumpskog	3
6	Punkt	Sångsvanar	Särskild hänsyn
7	Område	Barrsumpskog	3
8	Område	Triviallövskog	3
9	Område	Fågelägg	Särskild hänsyn
10	Punkt	Barrsumpskog	3
11	Område	Öppet vatten	Särskild hänsyn

Tabell 1 Samlad tabell över bedömda objekttyper.

4.1.1 Områdeskatalog

Område 1: Vattendrag

Klass 3 - Naturvärde

Naturvärden

Det främsta naturvärdet är den numera naturliga vattenmiljön där intressanta organismer som t.ex. vattenlevande insekter kan förekomma. Vidare finns det i området gott om död ved främst av björk- och granlågor, talltorrakor samt björkhögstubbar med tickor som fnöskticka och björkticka. Variation på nerbrytningen av den döda veden skapar variation och förutsättningar för övriga vedsvampar och övriga kryptogamer.

Beskrivning

Dike som med tiden har blivit mer naturligt med sten och grusbotten. Utmed kanterna av vattendraget förekommer ett luckrigt tvåskiktat trädsikt med grandominans. Stamdiameter på gran är främst på 2-3 dm och inslag av stammar upp till 7 dm. Inslag av tall med stamdiameter runt 2-3 dm och björk runt 1,5-4 dm samt enstaka grövre alar (4 dm) främst nära vattenmiljön. Buskskiktet består av ung gran och på sina håll

förekommer ung sälg. Vidare dominerar tuvtåtel fältskiktet som övergår i en mer blåbär- och lingondominans mot mossen. Bottenskiktet som är friskt till fuktigt domineras av markmossor som kvastmossa, vitmossor, björnmossor, husmossa och väggmossa.

Område 2: Barrsumpskog

Klass 3 - Naturvärde

Naturvärden

Naturvärden är knutna till områdets döda ved samt enstaka äldre tallar. Död ved förekommer både i stående och liggande form som tallågor, talltorrakor och enstaka björkhögstubbar och alla med en stamdiameter på 2-3 dm. Enstaka tallar uppvisar högre ålder (>80 år) genom krokiga grenar och påbörjan på pansarbark. Den döda veden och äldre träd är lämpliga miljöer för kryptogamer och vedlevande insekter. Vidare finns förutsättningar för födosökande fåglar främst hackspettar.

Område 2. Hög andel med död ved förekommer i området både i stående och liggande form. Vidare förekommer enstaka äldre krokiga tallar. Lämplig miljö för kryptogamer och

Beskrivning

Mindre dikespåverkat område med hög andel död ved för naturtypen. Här dominerar ett öppnare, gles tallsikt med stamdiameter på främst 2-3 dm och inslag av större diameter på tall. Detta ger skiktet en trolig ålder runt 60-80 år och enstaka äldre tallar med krokiga grenar. Ung tall, gran och björk dominerar buskskiktet och fältskiktet domineras av ris, tuvull samt ljung och inslag av klockljung. Bottenskiktet som är friskt till fuktigt domineras av björn- och vitmossor.

Område 5: Lövsumpskog

Klass 3 - Naturvärde

Naturvärden

Det lilla lövsumpskogsområdet erhåller stor mängd död ved bestående av främst klenare stamdiameter (1,5 -2-5 dm) björkhögstubbar, björklågor och grantorrakor. Denna ger tillsammans med den höga luftfuktigheten och fuktiga miljön bra förutsättningar för vedsvampar och övriga kryptogamer. Dessutom skapar den fuktiga miljön förutsättningar för andra organismer som mollusker och möjligen amfibier. Signalarten "blåmossa" noterades i området och har lågt till medelgott signalvärde för trakten.

Område 3. Liten lövsumpskog med stormängd död ved främst från björk och gran. Blåmossa förekommer i området.

Beskrivning

Mindre lövsumpskog utmed inventeringsgränsen. Områdets trädskikt är tvåskiktat och domineras av björk med främst en stamdiameter på 2-3 dm med inslag av större stamdiameter (>3 dm). Gran kommer främst underifrån och enstaka tallar förekommer. Buskskiktet domineras av pors och ung gran och i fältskiktet förekommer tuvtåtel samt ris. Bottenskiktet är fuktigt till blött och domineras av vit- och björnmossor samt inslag av kvastmossa.

Område 7: Barrskog

Klass 3 - Naturvärde

Naturvärden

Opåverkat område där naturvärden främst är knutna till det äldre trädsiktet samt död ved. Det är främst äldre tallar med påbörjad pansarbark och krokiga grenar som är av intresse för t.ex. vedlevande insekter. Vidare förekommer död ved i form av björkhögstubbar, tall- och grantorrorakor samt lågor. Denna döda veden är också en lämplig komponent för insekter och vedsvampar. Det olikåldriga trädsiktet skapar förutom den döda veden även en kontinuitet i området, som visar på att området har varit orört över en längre period.

Område 7. Fastlandsholme med äldre trädsiktet samt död ved.

Beskrivning

Den mindre fastmarksholmen som syns på bilden ovan är en flerskiktad barrskog med dominans av äldre tall där de största tallarna uppnår en stamdiameter på 5-6 dm. Subdominans av gran mest runt 2-3 dm i stamdiameter med inslag av större diameter. Inslag av björk främst i kanterna med en vanlig stamdiameter runt 1,5-2,5 dm och enstaka större diameter. Buskskiktet är sparsamt och domineras av ung gran. I fältskiktet förekommer främst kråkbär, ris och bottenskiktet är torrt till friskt med främst cypressfläta och björnmossor.

Område 8: Triviallövskog

Klass 3 - Naturvärde

Naturvärden

Naturvärden är knutna till ett äldre triviallövskikt där ett flertal björkar förekommer med skovelbark och är flerstammiga. Dessutom förekommer död ved med björkhögstubbar och lågor som dominans samt enstaka grövre lågor. Tickor förekommer på högstubbarna och enstaka asphögstubbar. Det äldre trädsiktet och den döda veden skapar förutsättningar för främst vedinsekter och vedsvampar.

Dessutom förekommer död ved som födosöksplatser för bland annat hackspettar. Vidare finns en kulturlämning i området, troligen i form av en brunn.

Område 8.
Fastlandsholme med
triviallövskog och
naturvärden knutna till
ett äldre träskikt samt
död ved.

Beskrivning

Mindre fastmarksholme med ett relativt opåverkat och opåverkat träskikt med dominans av björk med en stamdiameter på huvudsakligen 2,5-3,5 dm och inslag av större diameter. Inslag av gran med stamdiameter runt 2,5-4 dm förekommer i övre träskiktet men huvudsakligen som yngre i nedre träskiktet. Enstaka tallar och asp i övre träskiktet. Buskskiktet domineras av ung gran. Ris och kråkbär samt ljung dominerar fältskiktet. Bottenskiktet är torrt till friskt och har sparsamt med björnmossor, husmossa och kvastmossa med en utbredd lövförna.

Område 10: Barrsumpskog

Klass 3 - Naturvärde

Naturvärden

Naturvärden är främst knutna till äldre krokiga tallar och död ved som är spritt i området. Äldre tallar uppvisar plattad krona samt tendens till pansarbark. Död ved förekommer i olika variationer där talltorrakor med stamdiameter på 2,5-3,5 dm dominerar och vidare förekommer tallågor med en diameter runt 3-4 dm främst i öster samt björkhögstubbar och lågor. På björkhögstubbarna finns bland annat fnöskticka och björkticka och enstaka gamla björkar med skrovelbark finns spridda i området. Signalarten "blåmossa" noterades i området vilken har lågt till medelgott signalvärde för trakten.

Område 10. Bilden visar barrsumpskog med inslag av krokiga tallar och död ved spritt i området. Blåmossa noterades i området.

Beskrivning

Mindre barrsumpskog utmed inventeringsgränsens östra kant. Trädskiktet är enskiktat och halvglest med dominans av tall med en stamdiameter främst runt 2-3 dm och inslag av större diameter. Vidare förekommer björk mest runt 1,5-2,5 dm och självföryngrad gran kommer i nedre trädskiktet. Buskskiktet domineras av ung björk och gran spritt i området samt pors och i fältskiktet förekommer lingon, blåbär, kråkbär, tranbär och tuvull. I det friska till fuktiga bottenskiktet förekommer främst björn- och vitmossor.

Område 11: Öppet vatten

Särskild hänsyn

Naturvärden

Området kan möjligen vara attraktivt för olika typer av fåglar, främst andfåglar och doppingar då området kan fungera som häkningsplats. Det öppna vattnet och den fuktiga miljön kan även alstra en stor mängd insekter, t.ex. myggor. Denna förekomst av insekter är en viktig näringsresurs för småfåglar och fladdermöss.

Område 11. Vattenmiljö med vattenspegel, där hänsyn bör tas.

Beskrivning

Bilden visar ett större (ca.5 ha) område i den sydvästra änden av mossen. Området består av ett mer eller mindre rektangulärt öppet vatten som efter tidigare torvtäktsverksamhet har fyllts med vatten från mossen och övriga omgivningar. Runt kanterna växer det glest med tall och björk. Tall och björk finns även i buskskiktet tillsammans med pors. Fältskiktet består av olika starrarter, tuvull, ljung, kråkbär samt ris och bottenskiktet är fuktigt till blött domineras främst av vitmossor.

4.1.2 Punktkatalog

Punkt 3: Småvatten

Särskild hänsyn

Mindre vattensamling som kan attrahera amfibier samt häckande fåglar. Småvattnet är känsligt för ökad eller minskad vattennivå, tillförsel av grumligt vatten samt läckage av t.ex. bränsle och olja. Undvik verksamhet som påverkar områdets hydrologi och vattenmiljö t.ex. körning av tunga maskiner. Vidare bör vattennivån bevaras.

Punkt 3. Små vatten där hänsyn bör tas.

Punkt 4: Tjäder

Särskild hänsyn

En tjäderhona observerades under inventeringen. Observationen kan vara en indikation på möjlig häckning. Detta är dock en ytterst osäker bedömning med tanke på årstiden.

Punkt 6: Sångsvan

Särskild hänsyn

Observation av 6 sångsvanar. Med tanke på årstiden håller dessa troligen på att flytta. Fåglarna kan rasta på mossen utan att detta noterades.

Punkt 10: Fågelägg

Särskild hänsyn

Observation av fågelägg i mossens sydöstra område intill en tuva med tuvull. Troligen ägg efter andfågel.

Punkt 10. Misslyckad häckning troligen efter andfågel.

4.2 Fåglar

Vid inventeringen gjordes ingen regelrätt fågelinventering, t.ex. linjetaxering, sträckfågelräkning eller spaning efter fåglar från utsiktspunkt. Anledningen till att ingen fågelinventering gjordes var att det inte ingick i uppdraget och att fältbesöket genomfördes under endast en dag i oktober. Spaning efter fågelarter med någon relevans för området och som har ett visst skyddsvärde genomfördes dock under naturvärdesinventeringen där båda tjäder och sångsvan observerades. Dessa är skyddade enligt EU's fågeldirektiv vilket är kriteriet för att diskutera dessa arter i denna rapport. Dessa arter omfattas av Sveriges åtagande för EU-nätverket Natura 2000, och ska uppnå gynnsam bevarandestatus. Dessutom skall ett tillräckligt antal av deras lokaler behövas skyddas inom det nätverk av skyddade områden som kallas Natura 2000 (Gärdenfors 2010).

Tidigare har ett antal intressanta fågelfynd inrapporterats på Artportalen och i trakten kring Grimsås finns fler rapporter om fågelarter som har ett skyddsvärde i skogs- och våtmarksmiljöer. Det gäller tjäder, sångsvan, storspov, trana, smålom, orre, järpe, havsörn, blå kärrhök, ljunpipare, brushane, grönbena, nattskärre, pärluggla, sparvuggla och jorduggla. Med dessa arter kan antaganden göras om sannolikheten av eventuella häckningar på mossen eller dennas närmiljö. Det är dock inte alla arter som har lika stor sannolikhet att häcka på Grimsås mosse eller i närmiljön med tanke på tidigare observationer och artens häckningsmiljö, något som redovisas i tabell 2.

Art	R = Rödlistat EU = EU's fågeldirektiv	Sannolikhet för häckning
Tjäder	EU	Stor
Sångsvan	EU	Mindre
Storspov	R/EU	Stor
Trana	EU	Mindre
Smålom	R/EU	Mindre
Orre	EU	Mindre
Järpe	EU	Liten
Havsörn	R/EU	Liten
Blå kärrhök	R/EU	Liten
Ljunpipare	EU	Liten
Brushane	R/EU	Liten
Grönbena	EU	Mindre
Nattskärre	R/EU	Liten
Pärluggla	EU	Mindre
Sparvuggla	EU	Mindre
Jorduggla	R/EU	Liten

Tabell 2 Undersökta fågelarters sannolikhet att häcka på Grimsås mosse eller i närmiljön. Sannolikheten bedöms i tre steg från stor till liten.

Nedan behandlas fågelarterna som under häckningstid nyttjar mossar eller liknande miljöer, men även i skogsmiljöer. Samtliga nedan behandlade arter ingår, som tidigare sett i fågeldirektivet (EU) och visa är rödlistade (R).

Tjäder (EU)

Observationer av en tjäderhona gjordes på inventeringsdagen.

Tjäder har tidigare observerats i närheten av mossen bland annat vid Grimsås samhälle, Äspås och Fiås.

Tjädrarna utnyttjar många olika typer av skogsmark under ett år. Vintertid är tjädern knuten till äldre successionsfaser av talldominerad skog. Sommartid kan tjädern påträffas nästan var som helst, både på några år gamla hyggen och i äldre skog. Hönor med kycklingar föredrar försumpade skogar eller skogar med inslag av kärr- eller myrdrag (Markström 1977). Även födan varierar över året. Höst och vinter är blad och skott av asp och tall viktig föda. Under sommaren omfattar kosten växtdelar av en lång rad arter, för att på hösten bl.a. omfatta svamp, frön och bärris. Efter snösmältningen spelar skott av tuvull en viktig roll. För kycklingarna är tillgången på insekter avgörande (Markström 1977). Detta resonemang visar att tjäderns ekologi inte bara handlar om en bra spelplats. Omväxlande äldre och yngre skog av skiftande fuktighetsgrad och med flera ingående trädslag är viktigt för arten.

Grimsås mosse och de närbelägna skogsmiljöerna kan sannolikt vara viktiga områden för tjäder. Det är främst områden med äldre trädskikt av tallar där tjäder kan förekomma. Förekommer tjäder skulle dessa kunna störas vid spel och häckning, vilket kan påverka reproduktionen. Ett annat scenario är att individerna flyttar på sig till närliggande myrkomplex.

Sångsvan (EU)

6 stycken sångsvanar observerades flyga över Grimsås mosse.

Sångsvan har på fler håll tidigare observerats bland annat vid Kättsjö nord om inventeringsområde samt vid Spolabo strax söder om mossen.

Sångsvanen är knuten till större eller mindre sjöar för häckning. Eftersom sådana saknas på Grimsås mosse får häckningsmöjligheterna för sångsvan sägas vara små, även om häckningsförsök kan förekomma i det öppna vattnet i inventeringsområdets sydvästra område.

Storspov (EU, R)

Utöver ett flertal observationer finns observationer på häckande storspov från Spolabo. Vidare har en storspov så sent som 2010 varnat och varit upprörd vid en observation på Grimsås mosse, vilket kan tyda på den hade ägg eller ungar.

Storspoven häckar på öppna myrar, ängar och fuktig jordbruksmark i nästan hela landet (Berg 1987). Mer än 85 % av alla häckningar sker i vallar eller naturliga betesmarker (Svensson et al. 1999).

På Grimsås mosse kan häckning av storspov förekomma med tanke på observation från 2010. Förekommer tjäder skulle dessa kunna störas vid spel och häckning, vilket kan påverka reproduktionen. Ett annat scenario är att individerna flyttar på sig till närliggande myrkomplex.

Trana (EU)

Det finns flera rapporter om sannolika häckningar av trana i trakten, t.ex. Kättsjö samt ett annat par i lämplig häckningsbiotop har observerats strax utanför Grimsås mosse och Fiås.

Tranorna i Sverige häckar främst i omväxlande skogs- och myrmarker. I södra Sverige tillkommer miljöer som olika typer av kärr, slättsjöar och andra mindre våtmarker. En ganska stor andel av Västeuropas tranor häckar i Sverige. Tranor bildar livslånga förhållanden, så tranor som dyker upp varje år på en häckplats är ofta samma tranor som året innan. Boet byggs alltid vattenomflutet. Om det torkar upp är boet mycket sårbart (Swanberg 1977).

Häckningar av trana kan förekomma på Grimsås mosse. Detta gäller kanske främst i de sydvästra delarna där det finns öppet vatten i gamla torvbrytningschakt.

Smålom (EU, R)

Det finns inga rapporteringar av häckande smålom i trakten, endast sträckande fåglar observerat vid Kättsjö.

Smålommen häckar i små skogssjöar eller mossegölar. Antydning till en mossegöl förekommer i sydvästra delen av Grimsås mosse men häckningsmöjligheten bedöms som liten.

Orre (EU)

Rapporter om orrrspel finns på flera platser i trakten, t.ex. Kättsjö och Tyggesvedjan. Från Grimsås mosse finns även en noterad förbiflygning av orre.

Orren häckar på öppna marker, t.ex. hedar, mossar och kalhyggen. På vårarna spelar orrarna på mossar, sjöisar, åkrar eller andra öppna miljöer som är stabila i tiden (Svensson et al. 1999).

På Grimsås mosse finns en större öppen yta i norr. Spelplatser för orre ute på denna yta anses vara möjlig, men kan inte med denna inventering fastställas.

Järpe (EU)

Arten finns rapporterad från Kättsjö och Äspås.

Järpens naturliga biotopval är riktigt gammal eller yngre grandominerad skog med påtagligt lövinslag. Tillgången på skydd är en av de viktigaste faktorerna för att järpen

ska trivas och detta är rikligast i flerskiktade, äldre skogar med tät undervegetation samt i ungsogar. Järpens vinterdiet utgörs av hängen från al och björk, medan hönan med kycklingar främst äter örter, bär och insekter. Järpen är mycket ortstrogen och sprider sig bara korta sträckor (Jansson et al. 2004) vilket innebär att den är mycket känslig för t.ex. kalhuggning och gallring av för järpen lämplig skog.

Järpen är en skygg fågel som sällan låter sig skådas. Det kan inte uteslutas att det kan förekomma häckning av järpe på eller i anslutning till Grimsås mosse men skogsmarkerna är knappast optimala och troligen väljer annan plats.

Havsörn (EU, R)

Observationer av havsörn finns från Fiås och Kättsjö men endast som förbiflygande eller sträckande.

Havsörnen häckar främst vid kusterna, men även i anslutning till sjöar i inlandet. Boet anläggs nästan alltid i gamla tallar som oftast är flera hundra år gamla. Eftersom lämpliga boträd saknas på och i anslutning till Grimsås mosse får förutsättningarna för häckning anses vara obefintliga.

Blå kärrhök (EU, R)

Från trakten finns noteringar av sträckande och födosökande blå kärrhök, från Kättsjö.

Blå kärrhök häckar främst på myrar, större hyggen, kärr och hedar i norra Sverige. De häckningar som finns i södra Sverige sker främst i anslutning till äldre vassar, tät högrötsvegetation och i täta buskmarker (Svensson et al. 1999).

Förutsättningarna för häckning av blå kärrhök vid Grimsås mosse får anses vara obefintliga.

Ljungpipare (EU)

Indikationer på häckande ljungpipare finns från Kättsjö och observation finns från Kvistbäck.

Ljungpiparen är helt knuten till öppen, hedartad miljö med kort vegetation. Häckningsmiljöer är kala mossar men även människoskapade miljöer som ljunghedar, kalkhedar och skjutfält. Arten provianterar gärna på närliggande odlingsmarker (Alexandersson 1977).

Häckningar av ljungpipare på Grimsås mosse kan med största sannolikhet uteslutas.

Brushane (EU, R)

Det finns inga rapporter av brushane från trakten.

Brushanen häckar på starrmyrar i norra Sverige. Arten anses försvunnen som häckfågel i nästan hela södra Sverige, inklusive Småland (Gärdenfors 2011). Där arten finns kvar i södra Sverige sker häckningar främst på slåttermarker och betesmarker som inte är alltför hårt betade (Svensson et al. 1999).

I eller i anslutning till Grimsås mosse finns knappast förutsättningar för häckande brushane.

Grönbena (EU)

Arten finns noterad från Kättsjö, dock inte Grimsås mosse.

I södra Sverige häckar grönbenan bl.a. i och i anslutning till större, våta kärr och mossar (Svensson et al. 1999).

Sannolikheten för häckning av grönbena får anses liten, även om den inte helt kan uteslutas.

Nattskärra (EU, R)

Det finns noteringar om spelande fåglar och lämpliga biotoper från Spolabo och Kättsjö men inte på Grimsås mosse.

Nattskärnan föredrar som häckningslokal gles talldominerad skog och hyggen där mer än 90 % av de kända häckningarna skett. Ett varmt mikroklimat är en viktig faktor och sådana miljöer finns oftast i gles hedtallskog och hållmarkstallskog (Svensson 2001).

Häckning av nattskärra på eller i anslutning till Grimsås mosse får anses vara mindre sannolik.

Pärluggla (EU)

Permanent revir har observerats vid Stubbo strax norrom Grimsås samhälle.

Pärlugglan är en utpräglad skogsfågel som häckar i gamla spetthål.

Förutsättningarna för häckande pärluggla är små men kan inte helt uteslutas.

Sparvuggla (EU)

Observationer av sparvuggla kommer främst från Fiås, Kvistbäck och Kättsjö där bland annat sång har hörts och permanenta revir har setts.

Liksom pärlugglan häckar sparvugglan i hålträd.

Förutsättningarna för häckande sparvuggla är små men kan inte helt uteslutas.

Jorduggla (EU, R)

Noteringar av jorduggla från trakten saknas i Artportalen.

Arten är knuten till öppen mark och häckning sker bl.a. på större myrar och mossar från Härjedalen och norrut. Under goda smågnagarår förekommer häckning också i södra Norrland. Längre söderut finns gott om observationer av troliga eller möjliga häckningar, främst längs kusterna i Halland, Blekinge, Skåne, södra Öland och i Stockholms skärgård (Tjernberg & Svensson 2001). Det finns inga noteringar av häckande jorduggla i Småland.

Förutsättningarna för häckande jorduggla är obefintliga.

5. Slutsatser

Själva Grimsås mosse bär tydliga spår av dikning, även om den till viss del har naturaliserats, främst på grund av att dikena har växt igen. Vid återupptagen torvtäkt påverkas själva mossen mycket starkt och den natur som finns kommer förändras.

I denna naturvärdesinventering klassades 6 områdesobjekt varav alla fick bedömningen klass 3 "naturvärde". Klass 3 är det sista steget i den 3-stegsmetoden som har används, där även klass 2 "högt naturvärde" och klass 1 "mycket högt naturvärde" förekommer. De klassade områdenas naturvärden är främst knutna till äldre trädskikt, död ved, vattenmiljö samt fuktiga områden och förekommer samtliga i ytterzonen av inventeringsområdet. Områdena är vidare känsliga mot avverkning, förändrad hydrologi, körning med tunga maskiner, lagring av torv samt kemikalieläckage. Vidare noterades ett område och fyra punkter under kategorin "särskild hänsyn".

För att kunna anlägga torvtäkt i området bör rekommendationer efterföljas eller hänsyn tas främst i områden som har klassats till naturvärde. Främst rekommenderas att samtliga klassade områden lämnas för fri utveckling vilket gör att dagens och framtida naturvärden bevaras och utvecklas. Kan denna rekommendation inte efterföljas bör hänsyn tas genom att undvika avverkning och andra påverkningar som områdena är känsliga mot.

Vid inventeringen observerades tjäder i norra änden av inventeringsområdet och sångsvan flög över mossen och en undersökning om fågellivet på mossen och dess närhet framtoogs. Denna undersökning utgick från ett antal intressanta fågelfynd som har inrapporterats på bland annat Artportalen. I trakten kring Grimsås mosse finns fler rapporter om en lång rad fågelarter. Bland annat har fågelarter med ett skyddsvärde i skogs- och våtmarksmiljöer observerats i trakterna runt mossen och storspov har observerats på mossen.

6. Referenser

- Alexandersson, H. 1977. Artfaktablad ljungpipare. Reviderad senast 1991 av Hans Alexandersson. I: Ahlén, I. & Tjernberg, M. (red.). 1996. Rödlistade ryggradsdjur i Sverige – Artfakta. ArtDatabanken, SLU, Uppsala.
- Berg, Å. 1987. Artfaktablad storspov – *Numenius arquata*. Reviderat senast 2010 av Mikael Svensson och Martin Tjernberg. <http://snotra.artdata.slu.se/artfakta/GetSpecies.aspx?SearchType=Advanced>
- GIS material 2011: LST; http://gis.lst.se/lstgis/list/list_metadata.asp?ln=O
- Gunnarsson, U. et al. 2009; Våtmarksinventeringen – resultat från 25 års inventeringar, Naturvårdsverket, Stockholm, 2009.
- Gärdenfors U. (ed.). 2010. *Rödlistade arter i Sverige 2010*. ArtDatabanken, SLU, Uppsala.
- Jansson, G., Åberg, J., Swenson, J.E. & Angelstam, P. 2004. Järpen och det brukade skogslandskapet. I: Jansson, G., Seiler, C. & Andrén, H. 2004. Skogsvilt III. Vilt och landskap i förändring. ArtDatabanken, SLU, Uppsala, Grimsö forskningsstation och Viltskadecenter.
- Länsstyrelsen 2011. Tittarskåp. <http://www.gis.lst.se/lanskartor/hm/viewer.asp>
- Markström, V. 1977. Artfaktablad tjäder. Reviderad senast 1992 av Kjell Sjöberg. I: Ahlén, I. & Tjernberg, M. (red.). 1996. Rödlistade ryggradsdjur i Sverige – Artfakta. ArtDatabanken, SLU, Uppsala.
- Riksantikvarieämbetet. 2011. Fornsök. www.fmis.raa.se
- Skogsstyrelsen 2011. Skogens pärlor www.skogsstyrelsen.se/skogensparlor
- Swanberg, P-O. 1977. Artfaktablad trana. Reviderad senast 1994 av Kjell Bylin. I: Ahlén, I. & Tjernberg, M. (red.). 1996. Rödlistade ryggradsdjur i Sverige – Artfakta. ArtDatabanken, SLU, Uppsala.
- Svensson, M, 2001. Artfaktablad nattskärpa – *Caprimulgus europaeus*. Reviderat senast 2010 av Mikael Svensson och Martin Tjernberg. <http://snotra.artdata.slu.se/artfakta/GetSpecies.aspx?SearchType=Advanced>
- Svensson, S, Svensson, M. & Tjernberg, M. 1999. Svensk fågelatlas. Vår fågelvärld, supplement 31. Stockholm.
- Tjernberg, M. 1989. Artfaktablad spillkråka. Reviderad senast 1991 av Kickan Johnsson. I: Ahlén, I. & Tjernberg, M. (red.). 1996. Rödlistade ryggradsdjur i Sverige – Artfakta. ArtDatabanken, SLU, Uppsala.

Tjernberg, M. & Svensson, M. 2001. Artfaktablad jorduggla – *Asio flammeus*. Reviderat senast 2010 av Martin Tjernberg. . <http://snotra.artdata.slu.se/artfakta/GetSpecies.aspx?SearchType=Advanced>

Bilaga 1 Metod NVI

Naturvärdesinventering (NVI) har utvecklats av Calluna AB. Metoden möjliggör jämförelser mellan olika typer av miljöer som skog, vattendrag och betesmarker för att det i förlängningen ska kunna tas miljöhänsyn i samband med exploateringsprojekt.

Alla naturtyper klassas på en gemensam skala utifrån ekologisk funktionalitet i respektive naturtyp.

För varje naturtyp och enskilt objekt finns huvudkomponenter som krävs för att uppnå en ekologiskt fungerande miljö och värdekomponenter som bidrar till artrikedom och variation i ett område (se vidare under "Fältbesöket" nedan). Bedömningen av förekomst av huvudkomponenter och värdekomponenter är den viktigaste grunden för klassning av natur enligt NVI.

NVI bygger på nationella inventeringsmetoder som Nyckelbiotopsinventeringen och Ängs- och betesinventeringen. Dessa båda inventeringar har också arbetats in i NVI. Inventering enligt NVI kräver gedigen grundutbildning i naturvård, utbildning i NVI och erfarenhet från naturvärdesinventering och naturvärdesklassning.

Naturvärdesklassningen görs på en tregradig skala: naturvärde, högt naturvärde och mycket högt naturvärde (*se tabell 1*). Klassningen är oberoende av vilken påverkan som blir på området. Detta vägs in senare i processen i och med konsekvensbedömningen. På kartorna används vedertagna klassningsfärger, röd (klass 1), gul (klass 2), grön (klass 3).

Samtliga objekt i en genomförd inventering finns att tillgå digitalt via GIS. Insamlade data för varje inventerat objekt lagras i sökbar databas. Digital lagring av insamlade data möjliggör att på ett effektivt sätt arbete med t.ex. val av korridor i utredningsskeden och analyser av t.ex. biologisk infrastruktur och planering av skyddsåtgärder i planskedet.

Fältbesöket

Vid fältbesöket avgränsas objekten, de beskrivs och får en preliminär naturvärdesklass. Objekt som bedöms ha högre naturvärden inventeras noggrannare. I fält eftersöks s.k. *huvudkomponenter* för olika miljöer t.ex. gammal skog med karaktärer som berättar att den har utvecklats fritt under en längre tid eller en betesmark med en lång historia som naturlig fodermark.

Detta kompletteras med att eftersöka *värdekomponenter* som bidrar till artrikedom och variation i ett område. Exempel på värdekomponenter är källflöden, döda och döende träd, vattensamlingar eller grova lövträd. Förekomst av signalarter (i skog) (Nitare J, 2000) och rödlistade arter (Artdatabanken) (Gärdenfors U, 2010) noteras och vägs in i naturvärdesbedömningen och klassningen.

Naturvärdesbedömning

Naturvärdena i objektet beskrivs i text och naturvärdesbedömningen görs utifrån insamlade data vid fältbesöket. Motivet till naturvärdesklassningen redovisas i objektsbeskrivningen. Landskapsekologiska funktioner beaktas och vägs in i naturvärdet när det kan påvisas. Ligger området i en identifierad värdefull omgivning med flera objekt med samma naturtyp inom ett begränsat område ökar naturvärdet på området.

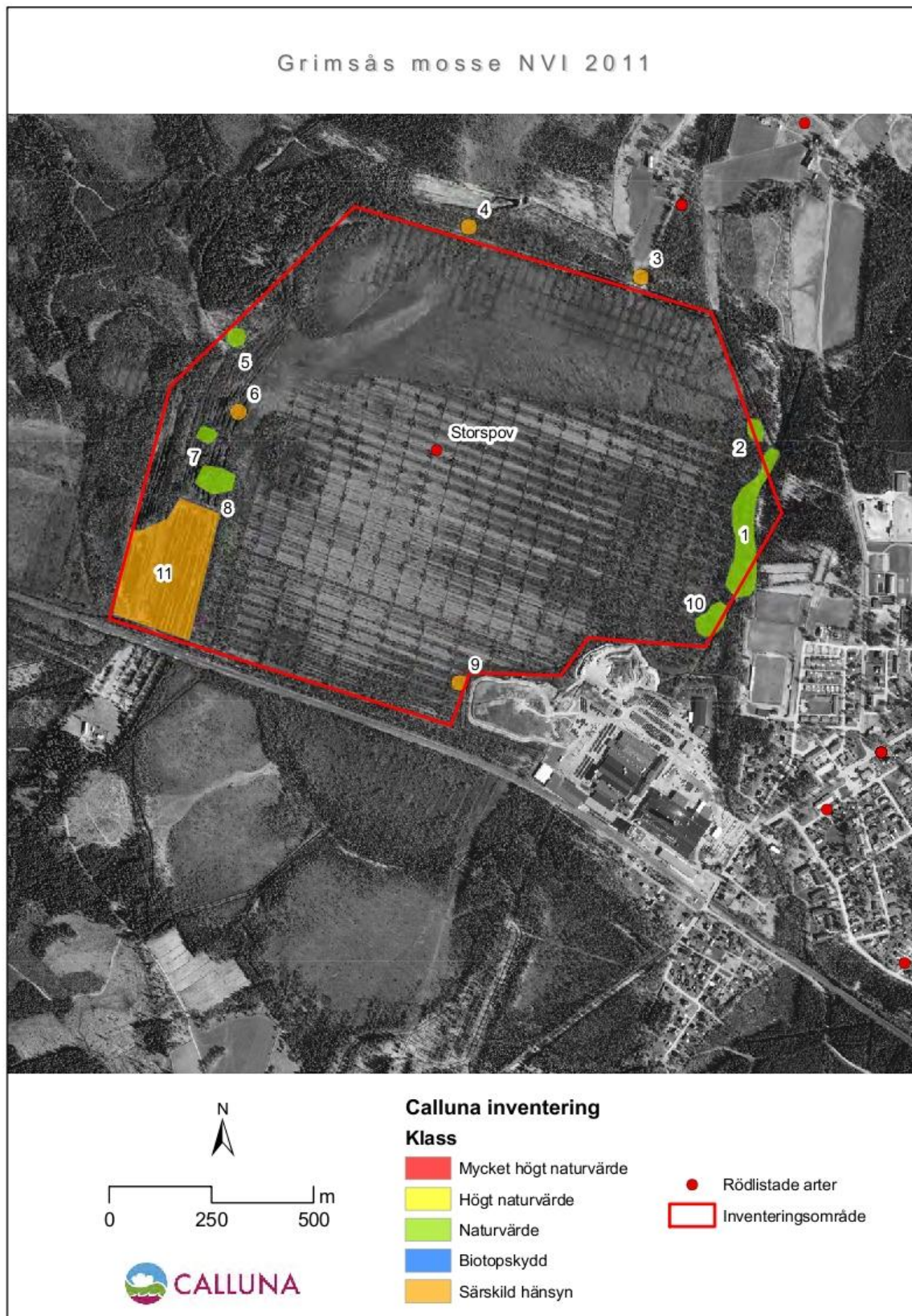
Beskrivning

Objektet ges en detaljerad beskrivning i text och eventuella ingående delområden redovisas. Områdets övergripande karaktär, trädskikt, buskskikt, fältskikt och bottenskikt beskrivs. Artsammansättning, vegetationstyper och speciella arter samt speciella strukturer lyfts fram. Landskapsekologiska samband, kontinuitetsaspekter, graden av negativ påverkan på området, geologiska och hydrologiska faktorer beskrivs också.

Tabell 1. Naturvärdesklasser enligt Naturvärdesinventering (NVI)

Klass NVI	Kommunal naturvård, riktvärde	Naturvärdeskriterier för klass i NVI	Rekommendation exploatering
Klass 1 Mycket Högt naturvärde	Riksintresse Länsintresse	Området har de viktigaste huvudkomponenter för ekologisk funktionalitet intakta. Signalarter/indikatorarter för naturtypen ska finnas. Värdekomponenter som skapar artrikedom och variation i området förhöjer värdet på området. Ofta fyndplatser för rödlistade arter med klassen EN eller CR.	Alla objekt klassade till mycket högt naturvärde är känsliga för ingrepp och ska ej exploateras.
Klass 2 Högt naturvärde	Kommunalt intresse	Området har någon eller några av de viktigaste huvudkomponenterna för ekologisk funktionalitet kvar men inte alla. Signalarter/indikatorarter för naturtypen finns i någon del av objektet. Många värdekomponenter som skapar variation och artrikedom kan ersätta förekomsten av flera huvudkomponenter. Landskapsekologiskt värdefulla områden i värdetrakter för en viss naturtyp kan klassas till högt naturvärde. Ofta fyndplatser för rödlistade arter med klassen NT eller VU.	Vissa objekt i den här klassen bör ej exploateras. Vissa objekt kan vara möjliga att göra intrång i om stor hänsyn visas.
Klass 3 Naturvärde (Framtidsvärde)	Lokalt intresse	Området saknar de viktigaste huvudkomponenterna för ekologisk funktionalitet men har flera värdekomponenter intakta som gör området artrikt och/eller variationsrikt. Området kan sakna de viktigaste huvudkomponenterna för ekologisk funktionalitet men har stor potential att utveckla dem inom 30-50 år.	Vissa objekt kan vara möjliga att göra intrång i om stor hänsyn visas. Vissa objekt kan exploateras utan förlust av större naturvärden men de bör i möjligaste mån undvikas.

Bilaga 2 Översiktskarta

Calluna AB

Linköpings Slott 582 28 Linköping
www.calluna.se, info@calluna.se
Telefon: 013-12 25 75. Fax: 013-12 65 95